

УДК 373.2.016:81-028.31(45)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.7>

Світлана ЄЛДІНОВА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна, 25001

ORCID: 0000-0002-1759-3274

Бібліографічний опис статті: Єлдінова, С. (2022). Особливості розвитку мовленнєвих навичок старших дошкільників в ігровій формі. Acta Paedagogica Volyniensis, 1, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.7>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ФОРМІ

Проблема розвитку мовленнєвих навичок старших дошкільників є однією з найважливіших у системі дошкільного виховання. Ступінь розвитку мовлення є характеристикою освіченості людини й народу загалом. За допомогою мовних засобів людина виражає себе, свій внутрішній світ, світобачення, свій естетичний, етичний, світоглядний та інтелектуальний розвиток.

Вироблення в дошкільників навичок практичного володіння рідною мовою, вміння правильно будувати висловлення в усній формі – основне завдання, яке постає перед закладом дошкільної освіти. У дитини старшого дошкільного віку вдосконалюється граматична правильність мовлення, продовжується засвоєння суфіксів, спостерігається прагнення до точного вживання граматичних форм, що виявляється в критичному ставленні до власного мовлення і мовлення інших людей.

У дошкільному віці мовлення дитини виконує функцію спілкування, пізнання світу, планування власних дій та спільної діяльності. Дитина володіє здебільшого розмовним стилем усної української мови.

Мовлення є головним фактором соціалізації дітей не лише в дошкільному закладі, а й за його межами. Оскільки дошкільний вік характеризується тим, що провідною діяльністю дитини є ігрова, то саме гра стимулює мовлення дошкільників.

Використання різноманітних ігор під час навчання та вільного часу дітей сприяє своєчасному розвитку, зокрема, мовлення.

Мовленнєво-ігровою є діяльність, яка потребує застосування набутих раніше знань, мовленнєвих навичок та вмінь. Характерною ознакою цієї діяльності є усвідомлення дітьми побудови ігрового сюжету.

Для дітей гра зі словом є не лише цікавим, а й корисним для її розвитку процесом. Мовленнєві ігри спрямовані на правильну вимову, уточнення та закріплення словника, на загальний розвиток мовлення. Дошкільнята вчать висловлювати власну думку, знаходити компроміс з однолітками, робити висновки. Разом із розвитком мовлення діти стають упевненішими, зникає сором'язливість, напруженість, скутість.

Гру слід використовувати під час мовленнєвого розвитку, що виявляється в дитячій діяльності й яка пов'язана зі спілкуванням.

Використання дидактичних ігор у дошкільних закладах досить розповсюджене. Їх використовують не лише на заняттях, а й під час прогулянок та у вільний для дітей час. Орієнтація на ігрову діяльність, прийоми та ігрові форми важливо включати в навчальну роботу. Особливого значення набуває поєднання гри з навчальною діяльністю в старшій групі дошкільного закладу, оскільки відбувається перехід від ігрової діяльності до навчальної.

Ключові слова: мовлення, старші дошкільники, види ігор, досвід вихователя, ЗДО, ігрова форма.

Svitlana ELDINOVA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Methods of Preschool and Primary Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Kirovograd region, Ukraine, 25001

ORCID: 0000-0002-1759-3274

To cite this article: Eldinova, S. (2022). Osoblyvosti rozvytku movlennievkykh navychok starshykh doshkilnykiv v ihrovii formi [Features of development of speech skills of senior preschool children are in a playing form]. Acta Paedagogica Volyniensis, 1, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.7>

FEATURES OF DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN ARE IN PLAYING FORM

The problem of development of speech skills of senior preschool children is one of major in the system of preschool education. Degree of development of broadcasting is description of form of man and people on the whole. By means of language means a man expresses itself, the inner world, attitude, aesthetic, ethic, world view and intellectual development.

Making for the preschool children of skills of the practical possessing the mother tongue, ability correctly to build expression in oral - a basic task that appears before establishment of preschool education. The grammaticality of broadcasting improves for the child of senior preschool age, mastering of suffixes proceeds, there is aspiring to the exact use of grammatical forms, that appears in critical attitude toward the own broadcasting and broadcasting of other people.

In preschool age, broadcasting of child performs the duty of communication, cognition of the world, planning of own actions and joint activity. A child seizes mainly colloquial style of verbal Ukrainian language.

Broadcasting comes forward as a main factor of socialization of children not only in preschool establishment but also after his limits. As, preschool age is characterized that by leading activity of child playing, then exactly a game stimulates broadcasting of preschool children. Use of various games during studies and spare time of children, helps timely development, in particular broadcasting. Speech-playing activity is activity, that needs application of purchased earlier knowledge, speech skills and abilities. For this activity a characteristic sign is that children were able to realize the construction of playing plot.

For children a game with a word is not only an interesting, but also useful process for her development. Speech games are sent to the correct pronunciation, clarification and fixing of dictionary, on common development of broadcasting. Preschool children study to express own opinion, find a general compromise between children, ability to draw conclusion. At the same time with development of broadcasting, children become more confidently, a diffidence disappears, tension, constrained.

The game, as a leading type of activity of preschool children, it follows to use during speech development that appears in child's activity with communication. The use of the didactics playing preschool establishments is widespread. They are used not only on employments but also during walks and in spare for children time. Orientation on playing activity, receptions and playing forms it is important to plug in educational work. As the special value acquires combination of game with educational activity in the senior group of preschool establishment, so as a transition originates from playing to educational activity.

Key words: *broadcasting, senior preschool children, types of games, experience of educator, preschool, playing form.*

Актуальність статті зумовлена, з одного боку, важливістю проблеми особливостей розвитку мовленнєвих навичок старших дошкільників в ігровій формі, з іншого – теоретичною й практичною обмеженістю дослідження проблеми. З огляду на це, необхідно розробити нові ігрові форми для розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми психології мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку цікавлять багатьох учених. Значний внесок у розвиток цієї теми зробили такі науковці: В.С. Мухіна, Л.С. Виготський, О.Р. Лурія, О.Л. Леонтьєв та ін. Також цю проблему досліджували О.М. Біляєв, Т.К. Донченко, М.Г. Стельмахович, О.Я. Савченко, Г.Т. Шелехова, В.Д. Ужченко, які у своїх працях звертають увагу на форми і прийоми роботи над текстом.

Проблемі реалізації завдань розвитку зв'язного мовлення присвячено низку монографічних досліджень та методичних посібників (І.В. Коляденко, М.П. Сенкевич, Т.О. Ладиженська та інші).

Мета статті – теоретично дослідити та наочно перевірити процес розвитку мовлення дітей дошкільного віку в ігровій формі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мовлення – феномен психіки людини. Це психофізіологічне, психолінгвістичне, біологічне, соціокультурне, фізичне, лінгвістичне, нейрофізіологічне, нейролінгвістичне явище (Honcharenko, 1997: 278–279).

Тривалий час зберігалася тенденція вивчати мовлення тільки в тандемі з мисленням. Психологічними засадами лінгводидактики є вчення психологів і психолінгвістів про розвиток мовленнєвих функцій, усвідомлення мовлення дітьми.

Мовленнєва поведінка зумовлена такими соціальними факторами, як культура, національні особливості, етика, виховання, міжособистісне спілкування, які в процесі інтеріоризації стають внутрішніми компонентами психічних структур. Зовнішні вияви психофізіологічних процесів у мовленнєвій поведінці людей виражаються з фонетичного боку мовлення (вібрація голосу, темброві модуляції, збільшений темп, швидкість мовленнєвих реакцій) (Bohush, 2018: 254–260).

У старшому дошкільному віці в дитини виникає потреба пояснити одноліткам зміст майбутньої гри, призначення іграшки тощо. Нерідко навіть незначне непорозуміння призво-

дить до взаємного невдоволення мовця й слухача. Пояснювальне мовлення вимагає певного послідовного викладу, виділення і вказівки головних зв'язків і відносин у ситуації, які співрозмовник повинен зрозуміти.

Мовлення дитини старшого дошкільного віку досягає високого рівня розвитку. Словниковий запас дитини збільшується швидкими темпами, рівномірно використовують усі частини мови, складні слова, слова з абстрактним значенням. Дитина цього віку володіє побутовою лексикою на рівні розмовного мовлення дорослих. Однак залишаються певні недоліки: спостерігаються семантичні помилки, неправильне розуміння окремих абстрактних, часових і просторових понять, багатозначних слів, прислівників (разом і поруч) (Kalmykova, 2008: 69).

У старших дошкільників достатньо розвинені мовленнєве дихання, фонематичний слух, артикуляційний апарат. Діти регулюють силу голосу відповідно до ситуації. Розвиваються фонематичне сприймання і здатність до звукового аналізу слова.

До старшого дошкільного віку дитина вміє вимовляти всі звуки, хоча в деяких дітей ще не достатньо артикуляційно сформовано шиплячі. Діти активно грають зі звуками, інтонаційно вимовляють звук у слові, аналізують звуковий склад слів, виокремлюють перший і останній звуки в слові, добирають слова з потрібним звуком, диференціюють поняття «звук», «слово» (Nemov, 2015: 528).

Дитина критично ставиться до своєї вимови, усвідомлює дефекти. Через порушення вимови діти замінюють під час мовлення слова з дефективним звуком іншими словами, подібними за значенням (замість «машина» кажуть «автомобіль»).

Основними завданнями для розвитку мовлення є такі: розвивати силу голосу, тембр, темп, ритм, методику, навички використання різної інтонації, чітку дикцію; вдосконалювати диференціацію подібних звуків, артикуляцію звуків; ознайомлювати дітей зі словом, вправляти у вмінні виокремлювати слово як самостійну смисловою одиницю з потоку слів, учити правильно визначати наголос (Kalmykova, 2010: 100).

У дитини старшого дошкільного віку вдосконалюється граматична правильність мовлення, продовжується засвоєння суфіксів, спостерігається прагнення до точного вживання граматичних форм, що виявляється в критич-

ному ставленні до власного мовлення і мовлення інших людей.

У дошкільному віці мовлення дитини виконує функцію спілкування, пізнання світу, планування власних дій та спільної діяльності. Дитина володіє здебільшого розмовним стилем усної української мови.

Мовлення є головним фактором соціалізації дітей не лише в дошкільному закладі, а й за його межами.

Використання різноманітних ігор під час навчання та вільного часу дітей сприяє своєчасному розвитку, зокрема, мовлення. Мовленнєво-ігровою є діяльність, що потребує застосування набутих раніше знань, мовленнєвих навичок та вмінь. Для цієї діяльності характерною ознакою є те, щоб діти змогли усвідомити побудову ігрового сюжету (Povalyaeva, 2002: 43).

Для дітей гра зі словом є не лише цікавим, а й корисним процесом для її розвитку. Мовленнєві ігри спрямовані на правильну вимову, уточнення та закріплення словника, на загальний розвиток мовлення. Дошкільнята вчаться висловлювати власну думку, знаходити компроміс з однолітками, робити висновки. Разом із розвитком мовлення діти стають упевненішими, у них зникає сором'язливість, напруженість, скованість.

Використання дидактичних ігор у дошкільних закладах досить розповсюджене. Їх використовують не лише на заняттях, а й під час прогулянок та у вільний для дітей час. Варто орієнтуватись на ігрову діяльність, включати в навчальну роботу ігрові прийоми та форми. Особливого значення набуває поєднання гри з навчальною діяльністю в старшій групі дошкільного закладу, оскільки відбувається перехід від ігрової діяльності до навчальної.

Вихователі найчастіше віддають перевагу дидактичним іграм, тому що вони спрямовані на розвиток знань, умінь та навичок дошкільника. Формується пізнавальний інтерес до знань, цікавість до нової інформації, вдосконалюються мовленнєві навички. Дидактичні ігри сприяють ефективному освітньо-виховному процесу.

Дидактична гра – це система впливів, спрямована на формування потреби в знаннях, утворення інтересу до того, що може бути корисним для дитини, формування більш досконалих пізнавальних навичок.

Вона розробляється з різною метою, спрямовується на розвиток мовленнєвих навичок, поєднуючи такі два аспекти, як навчальний (щось пізнавальне та невідоме) та ігровий (цікаве для дитини).

Видатний педагог О. Савченко зауважує, що дидактичні ігри можна використовувати тільки в словесній формі, поєднувати слово з діями, реальними предметами та наочністю (Savchenko, 2012: 121).

Приклади дидактичних ігор для старшої групи дошкільного закладу:

Дидактична гра «Осінь яка?». Мета: вчити добирати особливі характеристики осені; розвивати вміння дібрати до слова якнайбільше епітетів; розвивати зв'язне мовлення.

Перебіг гри

Вихователь: – Пропоную вирушити в екскурсію автобусом. Контролером та екскурсоводом буду я. Наш автобус уже чекає нас, але необхідний квиток, щоб поїхати, а оплатити його можна гарним словом про осінь.

– Осінь яка?

– Багряна, барвіста, вітряна, дощова, жовта, кольорова, соковита, туманна, холодна, темна, щедра, яскрава...

За кожне слово вихователь розсаджує дітей в автобус по місцях.

Вихователь: От і всі сіли. У віконце виглядаємо і цікавинки збираємо. Наш автобус тихенько рушає. Діти, осінь, як й інші пори року, вносить свої зміни у світ природи.

Саме дидактичні ігри активізують інтерес та увагу дітей, мовлення та мовленнєві здібності, кмітливість, увагу, закріплюють знання та навички.

Ігрові вправи на розвиток фонематичного слуху.

«Звуки будинку». Вихователь пропонує дітям прислухатись до звуків кімнати, будинку, будь-якого приміщення, де вони перебувають, запам'ятати звуки, які вони чують. Далі завдання можна ускладнити, запропонувавши визначити джерело звуку із заплещеними очима.

«Будинок звуків». Вихователь пропонує дітям поселити кожен звук в окрему кімнату і покласти його спати. Наприклад: слово «мак» відведемо спати. До першої кімнати відведемо звук [м], до другої – [а], до третьої – [к]. Якщо дитина пропускає голосний, педагог здивовано наголошує: «Хіба тут живе слово «мак»? Я вважала, що «мак»!

Наголосимо на тому, що ігрові вправи формують, удосконалюють і розвивають мовлен-

нєві навички та вміння, оскільки діти в ігровій формі визначають важливість мовленнєвих одиниць для власного мовлення, спілкування та обізнаності.

Театралізована діяльність відіграє особливу роль у розвитку дітей. Вона пов'язана зі сприйманням художньо-літературних творів та з особистісним відтворенням в ігровій формі набутих знань, уявлень, почуттів, емоцій.

Театралізовані ігри – це розігрування літературного твору, коли дитина виконує певну роль, показуючи її своїм мовленням, емоціями та жестами. Старшим дошкільникам подобається цей вид діяльності, оскільки можна на практиці відтворити дійство, про яке вони дізналися з прослуханого твору. Головне – зацікавити дітей, а потім діти самі будуть виявляти свою ініціативу. Стараючись відтворити роль персонажа, дошкільники намагаються спиратися на свій життєвий досвід, визначити те, як би вони змогли діяти в тій чи іншій ситуації (Kalmykova, 2016: 273).

Старші дошкільнята можуть змінювати початок та кінцівки знайомих сюжетів, вигадувати перебіг подій, у які потрапляє герой, вводити нових персонажів. Гра-драматизація часто стає спектаклем, у якому діти грають для глядачів, а не для себе. Це дає їм змогу навчитися регулювати свою поведінку, рухи, обмірковувати кожне слово.

Беручи участь у театралізованих іграх, діти відчують різні емоції, як-от задоволення, цікавість від процесу; навчаються контролювати власні емоції та емоції головних героїв, яких вони обрали, вчать розуміти їхні дії та вчинки. Також спілкування в колективній грі є його основою. Навіть найбільш чутливі, нетовариські, скуті в рухах діти можуть розслабитися, виявити ініціативу в спілкуванні, взяти участь в обговореннях.

Для дітей старшого дошкільного віку пропонуємо орієнтовну тематику художніх творів для театралізованих ігор, театрів, інсценівок: «Котик і Півник», «Лисичка та журавель», «Пан Коцький» – українські народні казки; «Трое поросят» – англійська народна казка; «Заєць-кравець» – музична казка; «Ходить гарбуз по городу» – вірш.

Театралізована діяльність допомагає дітям розвинути вміння складати розповіді. Для цього в план вихователя мають включатися різні форми діяльності, як-от театралізовані

ігри, вистави, заняття театрального гуртка, ігри в театр. Вони суттєво впливають на розвиток мовленнєвих навичок. Виконуючи ролі в театралізованій діяльності, дитина створює мовленнєве висловлювання.

Рухливі ігри важливі для розвитку зв'язного мовлення. Їх цінність полягає в тому, що вони не лише сприяють фізичному розвитку, а й спонукають дошкільників бути активними, міркувати, спілкуватися з героями гри. Розвивається звуковимовна, дітям легше побудувати діалог або монолог. За допомогою рухів, фізичних навантажень діти входять у ситуацію гри, вчаться передавати свої емоції та стани, шукати нові способи досягнути мети.

Наведемо гру, яку застосовували студенти на практиці в дитячому садку. Саме гра «Лисичка-кухар» найбільше подобається дітям старшої дошкільної групи.

«Лисичка-кухар». Мета: закріплювати вміння утворювати відносні прикметники від іменників; розвивати лексичний запас мовлення дітей; виховувати інтерес до театральної творчості.

Перебіг гри: усі діти утворюють коло і передають по колу ковпак «лисички-кухаря», промовляючи при цьому слова:

Всім нам треба поспішати –

Лисичку-кухаря гуляти.

Ось де кухар: один, два, три –

Кашу нам хутчіш вари!

Дитина, яка стоїть праворуч від «лисички-кухаря» називає крупу (пшоно). «Лисичка-кухар» утворює назву каші (пшоняна каша). Двоє дітей біжать по колу: одна в один бік, інша – у другий. Виграє той, хто швидше добіжить до свого місця.

У грі дитина може подивитися на власні почуття нібито збоку і навчитися керувати ними або відмовитися від них. Тобто гра виконує функцію не лише вираження почуттів, а й керування ними.

На практиці мовленнєвий розвиток старших дошкільників слід проводити комплексно та за етапами. Виділимо основні з них:

1) мовленнєвий, що передбачає формування мовленнєвих умінь і навичок дітей через використання різних видів мовленнєвих вправ, пальчикових ігор, імітаційних ігор, ігор-медитацій, дидактичних ігор, артикуляційних та голосових вправ, вправ на розвиток комунікативного мов-

лення, рухливих ігор та закріплення граматичних категорій, ігор із музичним супроводом;

2) художньо-продуктивний, або творчий, що передбачає читання художніх творів, вивчення текстів, роботу з іграшками, ляльками, різні роботи пальчиків, виготовлення атрибутів та декорацій, розподіл сценічних ролей;

3) художньо-естетичний, сценічний, який передбачає показ вистав, ігор-драматизацій, п'єс, інсценівок.

Кожен із цих видів має специфічні потенціально можливі щодо розвитку мовлення дітей, ігрової діяльності та ставить свої пріоритетні мовленнєві завдання. Наведемо цікаві приклади з кожного виду діяльності.

Пальчикові ігри. Тематика: «Дружні пальчики», «На млинці», «Звірі і Пан Коцький», «Зайчики-моргайчики», «Солом'яний бичок», «Вітаннячко» та інші.

Артикуляційні вправи (розроблені для язика, губ): «Куштування», «Не смачно», «Лопаточка», «Смачне морозиво», «Трубочка», «П'ятачок», «Усмішка», «Вовк-мисливець», «Жабеня всміхається», «Хижа лисичка», «Клацання зубами».

Отже, саме в грі відбувається розвиток і становлення особистості дитини. У дошкільному закладі важливими є пальчикові ігри, адже вони спрямовані на розвиток не лише дрібної моторики, а й мовлення, коли слова підкріплюються діями. З огляду на це, вихователь ЗДО має забезпечити всі умови для природного розгортання дитячої гри з метою задоволення вподобань та потреб кожної дитини. Потрібно враховувати пізнавальні інтереси дитини, застосовувати різноманітні ігрові прийоми в повсякденному житті дитини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цілеспрямована робота з розвитку мовленнєвих навичок старших дошкільників в ігровій формі є показником сформованості професійних знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності вихователів ЗДО. Працюючи з дітьми, необхідно добирати цікаву тематику дидактичних ігор, артикуляційних вправ, ігор-імпровізацій, рухливих ігор з опорою на художні твори, імітаційних вправ, театру (тіньового, стендового, настільного, лялькового); повсякчас створювати умови для самостійних мовних спостережень, для розвитку мовлення, контролю та самоконтролю над висловлюваннями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / За ред. А.М. Богуш. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.
2. Гавриш Н., Безсонова О. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей : методичний посібник. Київ : Слово, 2015. 256 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
4. Калмикова Л.О. Психологія мовлення і психолінгвістика : навчальний посібник. Київ : Фенікс, 2008. 245 с.
5. Калмикова Л.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: діагностико-розвивальна програма : монографія. Переяслав : ПП «СКД», 2010. 212 с.
6. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 384 с.
7. Крутій К.Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку : монографія. Запоріжжя : ЛІПС, 2012. 341 с.
8. Немов Р.С. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. Москва : Владос, 2015. 640 с.
9. Поваляева М.А. Справочник логопеда. Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. 448 с.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

REFERENCES:

1. Bohush A. M., Havrysh N. V. (2018) Doshkilna lnhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh [A theory and methodology of studies of children of the mother tongue are in preschool educational establishments]. Kyiv : Vydavnychiy dim «Slovo», 704 p. (in Ukrainian)
2. Havrysh N., Bezsonova O. (2015) Kaleidoskop informatsiino-ihrovoi tvorchosti ditei [Kaleidoscope of informatively-playing work of children]. Kyiv : Slovo, 256 p. (in Ukrainian)
3. Honcharenko S. U. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid., 374 p. (in Ukrainian)
4. Kalmykova L. O. (2008) Psykholohiia movlennia i psykholinhvistyka [Broadcasting psychology and psycholinguistics]. Kyiv : Feniks, 245 p. (in Ukrainian)
5. Kalmykova L. O. (2010) Rozvytok movlennievoi diialnosti ditei doshkilnoho viku [Development of speech activity of children of preschool age]: monograph. Pereiaslav : PP “SKD”, 212 p. (in Ukrainian)
6. Kalmykova L. O. (2016) Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku movlennievoi diialnosti [The children of senior preschool age of speech activity have forming]. Kyiv : Vydavnychiy dim “Slovo”, 384 p. (in Ukrainian)
7. Krutii K. L. (2012) Formuvannia hramatychno pravylnoho movlennia v ditei doshkilnoho viku [The children of preschool age have forming grammatically of the correct broadcasting]. monograph. Zaporizhzhia : LIPS, 341 p. (in Ukrainian)
8. Nemov R. S. (2015) Psihodiagnostika. Vvedenie v nauchnoe psihologicheskoe issledovanie s elementami matematicheskoy statistiki [Psychoactivator. Introduction to scientific psychological research with the elements of mathematical statistics]. Moscow : Vlados, 640 p. (in Russian)
9. Povalyaeva M. A. (2002) Spravochnik logopeda [Reference book of speech therapist]. Rostov-na-Donu : Feniks, 448 p. (in Russian)
10. Savchenko O. (2012) Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of primary education]. Kyiv: Hramota., 504 p. (in Ukrainian)